Eurasian Journal
of Veterinary Sciences
www.eurasianjvetsci.org

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Aksaray ili folklorunda Aksaray Malaklısı yetiştiriciliği

Gökhan Aslım[1]*, Çağrı Çağlar Sinmez[2]

[1]Aksaray Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, Aksaray, Türkiye
[2]Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, Kayseri, Türkiye
Geliş: 09.02.2017, Kabul: 17.03.2017
*gokhanaslim@aksaray.edu.tr

Öz

Aslım G, Sinmez ÇÇ. Aksaray ili folklorunda Aksaray Malaklısı yetiştiriciliği.

Amaç: Çalışmada, *"Aksaray Malaklısı"* çoban köpeği ile ilgili sözlü, yazılı ve görsel verilerin toplanarak, bu alandaki somut olmayan kültür mirasının ortaya çıkarılması ve bilime kazandırılması amaçlandı.

Gereç ve Yöntem: Çalışmada, sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemlerinden biri olan *"kaynak kişilerle görüşme tekniği"* kullanılarak Aksaray Malaklısı yetiştiricileri ve sahiplerinden oluşan 50 kaynak kişi ile görüşüldü. Araştırmada kaynak kişilere *"Bilgi Derleme Formu"* yoluyla, altı bölüm kapsamında 54 soru yöneltildi.

Bulgular: Çalışmada, Aksaray Malaklısının ırk özellikleri; barınma, bakım ve beslenmesi; üreme ve doğum bilgisi ve halk inanışları ile ilgili veriler elde edildi. Aksaray Malaklısı köpeklerinin post renklerine göre, *"boz karabaş"*, *"ala malaklı"*, *"çapar malaklı"*, *"sarı malaklı"*; kuyruk şekillerine göre ise *"kamçı kuyruk"*, *"L kuyruk"*, *"kıvrık kuyruk"* olarak isimlendirildikleri tespit edildi.

Öneri: Sonuç olarak, elde edilen folklorik bilgilerin Türk kültür envanterinde kayıt altına alınmasıyla, bu ırkın daha yakından tanınması ve neslinin korunmasına katkı sağlanacağı söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Aksaray, Aksaray Malaklısı, çoban köpeği, folklor

Abstract

Aslım G, Sinmez ÇÇ. Breeding Aksaray Malaklısı in folklore of Aksaray Province.

Eurasian J Vet Sci, 2017, 33, 3, 148-157
DOI:10.15312/EurasianJVetSci.2017.151

Aim: In this study, it is aimed to gather oral, written and visual data deal with Aksaray Malaklısı, to reveal the intangible cultural heritage and those contribute to science.

Materials and Methods: In this survey, it was used to interview technique with interviewees. Interviews were conducted with 50 dog breeders and owners. It was asked 54 questions under the six chapters to resource person.

Results: Obtained some data related breed features of Aksaray Malaklısı, shelter, care and nutrition, reproduction and obstetric information, and folk beliefs. According to the post color, Aksaray Malaklısı called as *"boz karabaş"*, *"ala malaklı"*, *"çapar malaklı"*, *"sarı malaklı"*; also it is classified as *"kamçı kuyruk"*, *"L kuyruk"* and *"kıvrık kuyruk"*.

Conclusions: Consequently, we believe that obtained folkloric information which can contribute to Turkish culture inventory will help to protect the generation and closely recognition of Aksaray Malaklı shepherd dogs.

Keywords: Aksaray, Aksaray Malaklısı, folklore, shepherd dog

Giriş

Türkiye, binlerce yıllık insanlık tarihi boyunca bir geçit bölgesi olarak çeşitli medeniyetlerin izlerine sahip olmuştur ve bu yönü ile evcil hayvan genetik kaynakları yönünden son derece zengin bir ülkedir. Sayıları onlarla ifade edilebilen koyun, at ve köpek ırklarının yanı sıra, birçok sığır, keçi, deve, manda, eşek, kedi, kümes hayvanı, arı, ipekböceği ve tavşan ırkı yetiştiriciliği yapılmaktadır (Yılmaz 2013). Türkiye'de folklorun coğrafi konumu ve tarihsel bağları dolayısıyla kendine özgü bir durumu söz konusudur (Artun 1997). Folklor ürünlerinin halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmesi bakımından Türk kültürünün korunmasında, yaşatılmasında önemli işlevleri bulunmaktadır (Günay 1999).

Türk insanına en yakın hayvanlardan biri olan köpek, Türk folklorunda kutsal sayılan hayvanlar grubundandır. Tarihin eski çağlarında, vahşi hayvanlara karşı tamamen savunmasız olan, koyun ve keçi sürülerinin geçim kaynağı olduğu toplumlarda, otlaklarda, ağıllarda, göçlerde vahşi hayvanlara ve hırsızlara karşı korunma zorunluluğu, çoban köpeklerinin oluşması ve gelişmesinin nedeni ve kaynağı olmuştur (Kartay 2007, Yılmaz 2008). Türkiye'de yaklaşık on yerli köpek ırkı mevcuttur. Bu köpek ırklarından üç tanesi çoban köpeğidir (Kangal, Akbaş, Kars). Bu çoban köpeklerinden Kangal ve Akbaş ırkları koyun yetiştiriciliğinin yoğun olarak yapıldığı İç Anadolu Bölgesi illerinde yetiştirilmektedir (Yılmaz ve Ertuğrul 2012).

İç Anadolu Bölgesinde yetiştirilen bir diğer çoban köpeği de *"Aksaray Malaklısı"* veya *"Malaklı karabaş"* adı verilen ve genel olarak Aksaray yöresinde yetiştirilen bir çoban köpeğidir. Tarih boyunca pek çok medeniyet ve kavimlere ev sahipliği yapmış Aksaray İli ve çevresinde yetiştiği için *"Aksaray Malaklısı"* adı verilmekte ve bu ırkın anavatanı olarak kabul edilmektedir (Aksaray Kültür ve Turizm Rehberi 2012, Kahya 2013). Uluslararası düzeyde Aksaray Malaklısına ait bir ırk standardı ve ırk tescili için herhangi bir başvuru olmamakla[1] beraber Türkiye'de bugüne kadar Aksaray Malaklısı ile ilgili folklorik bir çalışmada bulunmamaktadır[2].

Bu çalışmada, Aksaray ili folklorunda, Aksaray Malaklısı ile ilgili sözlü, yazılı ve görsel bilgilerin toplanarak bu alandaki somut olmayan kültür mirasının ortaya çıkarılması ve bilime kazandırılması; geçmişten günümüze Aksaray Malaklısı yetiştiriciliğine ait folklorik bilgilerin tespiti ile somut olmayan kültür mirasına katkı sağlanması ve bu bilgilerin kayıt altına alınarak korunması; bununla birlikte, Aksaray Malaklısının bilimsel çalışmalara daha fazla konu edilmesini teşvik etmek ve daha yakından tanınmasına olanak sağlanması amaçlandı.

Gereç ve Yöntem

Aksaray, İç Anadolu Bölgesinin Konya Bölümünde, Türkiye'nin 34°1'44.68"D enlem ve 38°23'13.15"K boylam değerleri arasında yer almaktadır. Yüzölçümü 7.821 km^2'dir. Kent Niğde, Nevşehir, Kayseri, Konya, Adana karayollarının kavşak noktası ve uluslararası ticaret yolu olan E-90 karayolu üzerindedir (Aksaray Valiliği 2000, Önder ve Akbulut 2011), (Şekil 1). Çalışmanın materyalini, Aksaray yöresinde kaynak kişilerden elde edilen yazılı, sesli ve görsel folklorik bilgiler oluşturdu. Yazılı materyali, Sinmez (2011, 2013) ve Yüksel (2012)'den yararlanılarak hazırlanan *"Bilgi Derleme Formu"* aracılığıyla 26.11.2015- 03.06.2016 tarihleri arasında elde edilen bilgiler oluşturdu. Sesli materyal, ses kayıt cihazı ile yapılan kayıtlardan elde edildi ve bilgi derleme formu doğrultusunda yazıya aktarıldı. Görsel materyali ise dijital fotoğraf makinesi ile elde edilen görüntüler oluşturdu. Çalışmada, sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemlerinden biri olan *"Kaynak kişilerle görüşme tekniği"* (Yıldırım ve Şimşek 2008) kullanıldı. *"Köpek Irkları ve Kinoloji Federasyonu"* ve *"Aksaray Malaklısı Irkları Geliştirme Derneği"* ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bilgilere göre belirlenen Aksaray Malaklısı yetiştiricileri ve sahiplerinden oluşan 50 kaynak kişi ile görüşüldü. Araştırmada, kaynak kişilere *"Bilgi Derleme Formu"* yoluyla, altı bölümden oluşan 54 soru yöneltildi. Görüşme yapılan tüm kaynak kişiler Aksaray il merkezine bağlı olduğu için herhangi bir kodlama yapılmamış olup, bulgular bölümünde, metin içinde yer alma sıralarına göre üst indis belirteciyle "K.K$^{1,2,3....50}$" şeklinde belirtildi (EK-A).

Bulgular

Aksaray Malaklısı çoban köpeği ırk özellikleri

Genel görünüm

Şekil 1. Çalışma alanını gösteren Aksaray il merkezi ve ilçeleri haritası

[1]05.01.2015 tarihli, Köpek Irkları ve Kinoloji Federasyonu'ndan alınan bilgi.

[2]Aksaray malaklısı ile ilgili bilgi toplamak amacıyla yapılan literatür taraması ile birlikte, Aksaray İl Kültür Turizm Müdürlüğü ile irtibat sağlanmış olup, yapılan sınırlı sayıda bilimsel araştırma dışında herhangi kültürel bir çalışma olmadığı belirlendi.

Aksaray Malaklısı, genel olarak büyük başlı, siyah maskeli, geniş alınlı, kısa *(küt)* ağızlı, sarkık dudaklı, büyük kulaklı ve uzun-geniş döşlüdür *(at döş)* (K.K[1-6]). İdeal bir Malaklının gövdesi *(salı)* uzun, bilekleri *(basarları)* kalın, kısa kıllı *(sıçan tüyü)* ve fazla kıvrık olmayan kuyruklara sahiptir (K.K[3,7-11]). Malaklı, yanakları ve dudakları sarkık köpek anlamını taşımaktadır. *"Malağını niye sarkıttın"* deyişi yüzünü niye ekşittin, astın manasında kullanılır (K.K[6]).

Post ve Renk

Aksaray Malaklılarında doğal tüy rengi genel olarak boz rengin tonlarıdır. Ancak post rengine göre *"boz karabaş", "ala malaklı", "çapar malaklı", "sarı malaklı"* ve *"göğ malaklı" (gök mavisi)* (Şekil 2) gibi sınıflandırmalar da yapılır (K.K[1,4,5,12]).

Baş ve Kafatası

Aksaray Malaklısının gözleri dökük, alttan sarkık ve göz bebeğinde kızarıklıklar mevcuttur (K.K[5,9,10,13]). Malaklı köpeklerinin uzun ve kısa ağızlı olmak üzere iki tipi vardır. Ağzı uzun olanlara *"At baş"* veya *"balta ağız"* denilmektedir (K.K[3]). Malaklıların burnu göz hizasından itibaren kırık, bükük görünümdedir. Bu görünüşe *"burun kırığı"* adı verilir (K.K[3,9,14]). Genel olarak alın hizasına kadar siyah maske *(üzüm karabaş)* görünümü hâkimdir (K.K[3,6]), (Şekil 3). Boyun kısmı uzun ve gerdanlı olur ve gerdanı sarkıktır (K.K[14]).

Vücut Yapısı

Aksaray Malaklısının göğsü geniş, sırt kısmı düz ve beli incedir. Kaslar gelişmiş, ön bacaklar yere dik basar ve birbirine paraleldir (K.K[15]). Kuyruk dirseğe kadar iner ve uzundur. Kuyruk şekillerine göre, *"sadar (dikine) kuyruk"*, *"kamçı (ince, kısa) kuyruk", "L kuyruk"* (Şekil 4) ve *"toka (kıvrık) kuyruk" ("tam toka" ve "yarım toka")* diye adlandırılır (K.K[1,5,6,9,15]).
Arka ayakta *"mahmuz", "soya"* adı verilen parmak (polidaktili, beşinci fonksiyonsuz parmak) (Şekil 5) bulunur. Çift soyalı Malaklı köpekleri daha değerli kabul edilmektedir (K.K[5,13,16,17]).

Şekil 2. Ala Malaklı bir köpeğin görünümü

Şekil 3. Maskeli Aksaray Malaklısının görünümü

Şekil 4. L tipi kuyruk yapısına sahip bir Aksaray Malaklısı

Şekil 5. Aksaray Malaklısında Polidaktili (soya-mahmuz)

Mizaç ve Davranış Özellikleri

Aksaray Malaklısının mizacı sahibinin yetiştirme tarzına

göre değişmektedir. Eğer insanlardan uzakta yetişirse saldırgan *(adamcıl malaklı)*, insan içinde yetişirse sakin olmaktadırlar. Sadece sahibine itaat ederler, diğer kişilere karşı saldırgan olabilmektedirler (K.K[1,18]).

Malaklı köpekleri genelde *"adamcıl" (saldırgan, asabi), "kurtçul"* (kurda giden) ve *"adamcıl olmayan"* (asabi olmayan) olarak sınıflandırılır (K.K[12,19]). Malaklı köpekleri arasında kurtlara karşı başarılı olan, kurt yakalamış köpeklere *"canavarcı"* adı verilir. Köpek eğer sürüsünü korumak için *"canavar" (kurt)* peşinden gider, sabaha karşı koyunun başına geri döner ise o köpek canavarcı köpektir. On malaklıdan ancak bir tanesi canavarcı çıkmaktadır (K.K[20]). Bekçilik görevi esnasında, hemcinsinden bir köpek kabul etmez. Liderlik kavgasından dolayı anne Malaklı 10 aylık dişi yavrusunu, baba da sekiz ay ve üzeri erkek Malaklıyı yanında istemez (K.K[3]). Malaklı erkek ve dişi köpekleri yenilmediği sürece *(başka hayvanlar tarafından sindirilmediği sürece)* kuyruğu aşağı düşmemektedir. Ancak korktuğu zaman kuyruğu aşağı doğru inmektedir (K.K[17]).

Barınma, bakım ve beslenme

Aksaray Malaklısının *"enik"*leri (yavru), iki aylığa kadar kapalı alanda büyütülür. İki ay ve üstündeki yavrular bahçeli ortama bırakılarak büyütülür. Dört ay ve üstündeki köpekler günde en az bir saat açık arazide kaslarının gelişmesi için gezdirilir. Zincirdeyse en az dört metrelik zincir kullanılır. Bağlı köpeklerde ağırlığından dolayı ön ve arka ayaklarında problemler olmaktadır (K.K[3,20]). Bu nedenle, köpekler, ayakları eğrilmesin diye sürekli zincire vurulmaz. Yavru köpekler altı ay-bir yıl *"salık"* (serbest) bırakılır (K.K[21]). Davara (koyun sürüsü) gidecek Malaklı yavrularının saldırgan-hırçın yetişmesi amacıyla karanlık bir yere yaklaşık altı ay-bir yıl süreyle kapatılır sonra davara götürülür. Davara gidecek yavruya davara sadık kalması amacıyla davar sütü de içirilmektedir (K.K[22]). Doğumdan sonra yavrular dağ koşullarına alışması için sürünün yanında bırakılmaktadır (K.K[15,23]).

Malaklı yavrularının kulakları, sineklerden korumak, *"holta"*nın yaralamaması, canavar tehdidine karşı daha hassas ses işitmesi ve vahşi görünüm kazandırmak için kesilmektedir. Genellikle kış aylarında bu işlem gerçekleştirilmektedir. Kesilen kulak, köpeğin *yavuz* (cesur) olması amacıyla ekmek ile köpeğe yedirilir (K.K[24,25]). Kulak kepçeleri doğduğu gün ya da bir yaşından sonra bükülerek veya kesilerek koparılır. Kesme işleminde, kızgın bıçak, kulağı kapıya kıstırma ve koyun kırkım makası gibi yöntemler kullanılır (K.K[2,7,9,22,26-29]). Ortalama 700-800 başlık bir koyun sürüsünü korumak için bir dişi ve bir erkek olmak üzere en az iki yetişkin Malaklı köpeğine ihtiyaç duyulmaktadır (K.K[3,22,24,25,30]). Yavru Malaklıların beslenmesinde, ekmek veya arpa ununda hazırlanan *"yal"* yedirilir. Bir tencerede un helva gibi kavrulur ve üzerine şeker atılır. Sıcak süt ile karıştırılıp soğumaya bırakılır ve ılık halde Malaklı yavruları beslenir. Yavru beslemede keçi sütü az yağlı olduğu için daha çok tercih edilir (K.K[14,31,32]). Enik doğduktan 25-30 gün sonra gıda takviyesi olarak yumurta içirilir (K.K[31]). Normal sütün içine yumurta (kabuğuyla) ve ekmek karıştırılarak yavrular beslenir (K.K[3]). Yavru köpeklere haşlanmış tavuk eti verilir, hastalığa sebep olduğundan dolayı çiğ tavuk eti verilmez (K.K[12]). Yavrusunu almayan köpeklerin memesine vazelin sürülür ve el yardımıyla yavruların beslenmesi sağlanır (K.K[33]). Yavrular emmediğinde annenin memelerine şeker sürülür (K.K[34]).

Yetişkin malaklılara geleneksel olarak arpa ununda yapılmış *"yal" (herle)* yedirilir. Yal, Malaklılara evde ve ağılda verilen, arpa ununa veya kepeğe sıcak su eklendikten sonra üzerine soğuk su dökülerek elde edilen bir karışımdır (K.K[22,24,30,35-37]). Malaklılara günde iki öğün yemek verilir; öğlen yal, akşam *"top"* yapılır (K.K[22]). Top, genellikle kış aylarında malaklılara çobanlar tarafından hazırlanan ve arazide (yaylımda) verilen arpa unu, süt, yumurta, pekmez ve su karışımından oluşan katı bir gıdadır (K.K[1,2,12,30,31]). Ayrıca, yetişkin malaklı beslenmesinde et, et suyu, kırkbayır *(omasum)* ve tavuk kemiği haşlaması *(pay)* da tercih edilmektedir. Malaklılara 10-12 aylık iken gün içinde beş kg'ye kadar bir kere yal vermek *(yallamak)* yeterli iken, büyüme dönemindeki dört-beş aylık köpeklere günde iki-üç kez yal verilmelidir (K.K[3]).

Başka bir beslenme şeklinde ise yeni sağılan koyun sütüne eklenen bulgur düğüsü *(ince bulgur)* ya da elle ufalanan ekmek parçacıkları karıştırılarak içirilir. *"Ağın"* (ağız sütü), ilk üç gün yavru malaklılara içirilir (K.K[15,21]). Köpeğin, çobanın azığını yemesine *"sümtüklük"* adı verilir. Yala düşkün olan köpeğe *"yal avarantısı"* adı verilmektedir (K.K[20,30]). Köpekler dört-dört buçuk aylık iken dişlerini dökerler. Ateşin arttığı, sancının olduğu ve *"avurtların"* şiştiği bu döneme, *"diş dökümü"* denilmektedir. Köpekler dişlerini altı-altı buçuk aylık iken tamamen dökerler (K.K[9,12,14]). Bu dönemdeki köpeklere soğuk suyla banyo yaptırılır ve yoğurt yedirilir (K.K[38]). Köpeğin boğazına kıl (kurt-canavar kılı) kaçtığında iç yağı, kuyruk yağı veya oğlak kesilip yedirilir (K.K[7,14,15,20,24,26,31,36,39]). Köpekler aşırı havladığında lokum yedirilir (K.K[14]).

Sürüye seçilecek Malaklı yavruları için anne ve babalarına bakılır (K.K[22]). Seçimde, Malaklı yavrularının sırtlarına, kulaklarına, ağız yapılarına, arka ayak şekline, kuyruk sokumuna *(dübür)*, mahmuzlarına bakılarak karar verilir (K.K[14]). Damızlık olarak kullanılacak Malaklıda başlıca aranan özellikler şunlardır: Kalça çıkığı ve bozuk tırnak yapısı olmamalı, dişleri *"tam makas"* (kapanması) yapmalı, çift soyalı olmalı, *"sallı"* olmalı, eniğin omuz başı yüksek, kulağı büyük olmalı, *"mayaları"* (ayaklarının altı) yere dik basmalı (90 derece, tavşan ayağı gibi), tırnak doğrudan karşıya bakmalı, arka bacak açıklığı 45 derecelik açı çizmeli, ayak bileği ve döş kısmında beyazlıklar olmalıdır *(seki, hilal, muska).* Ayrıca, anne malaklının döşünün altındaki yavru/lara *"döş yavrusu"* veya *"döş eniği"* (ön döşteki) denilir. Damızlıkta bu yavrular tercih edilmektedir (K.K[3,6,7,13,16]). Malaklı köpeklerine *"holta", "tort"*

adı verilen altına boyalı keçe konulan, etrafında sivri demirler olan tasmalar takılır (K.K[14,16,22,24]). Holta ikiye ayrılır; dövme holta (kırma holta) ve çember holta (fabrika yapımı) (Şekil 6) (K.K[2]). Yaprak ve normal şekillerde olan bu tasmalar canavar veya diğer köpeklerle olabilecek mücadelede Malaklının boynundan yakalanarak boğulmasını engellemek ve süs amacıyla takılır (K.K[6]). Köpeğin nereye gittiği belli olsun diye zil takılır *(gongurdak)* (K.K[20]). Kafasını sıyırdığında tehlikeli olmasın diye *"bellik"* (Şekil 7) takılıp, hayvan o bölgeden kontrol edilir (K.K[18,29]).

Üreme ve Doğum Bilgisi

Aksaray Malaklısının kızgınlık geçirmesine *"kızan olmuş"*, bu döneme de *"kızan"* ya da *"köçen"* adı verilir. Dişinin hangi erkek köpekle çiftleşmesi isteniyorsa onunla beraber kapalı bir yere konulur. Dişi köpeğin tasmasından tutularak *"avukma", "kardırma"* (çiftleşme) işlemine yardımcı olunur (K.K[3]). Dişi malaklılar 16-17 aylık dönemde kızana gelmediyse lokum yedirilir, *"çiğ"* (peynir suyu) içirilir (K.K[9]). Döl tutmayan yağlı dişi köpeklerin yiyeceği azaltılarak zayıflaması sağlanır (K.K[3,14]). Çiftleşme döneminde *"gancık"* (dişi) köpek huzursuzdur ve sürüyü terk edebilir. Dişinin bulunduğu sürüdeki erkekler ile kızgın dişinin kokusunu alan diğer sürülerdeki erkekler arasında yaralanmalarla son bulan kavgalar başlayabilir. Bazen kızgın dişiler erkekleri peşlerine takıp sürüden uzaklaştırarak sürüyü korumasız bırakabilirler. Erkek köpeklerin arasından dişi köpeği alıp, çiftleşmeye götüren erkek köpek lider köpektir. Bu olaya *"kızandan köpek alma"* adı verilmektedir (K.K[20]).

Çiftleşme dönemi genellikle sonbahar-bahar aylarına denk getirilmektedir. En ideal çiftleşme yaşı dişi ve erkeklerde 18. ay civarıdır (K.K[30]). Dişi köpeğin teni kabardığında kızgınlık dönemi anlaşılır. Dişi köpek kızgınlığa geldiğinde kur yapar, bu döneme *"oynaklama dönemi"* denilir. Dişi köpek 7-10 gün kanama yapar, kanamadan sonra çiftleştirilir (K.K[3,13,20,40]). Genelde, ilk kanamadan sonra 9-14'üncü günler arasında çiftleştirilir. En sağlıklısı 9-11. günler arasıdır. Dişi köpeğin döl tutmasını garantiye almak için iki kez çiftleştirilir (K.K[3,9,10]). Gebe köpeklerin, memeleri sarkar ve sütle dolar, teni kabarır, tüyleri parlar, güzelleşir ve kilo alır. Gebelik döneminde olan dişiye bol bol gıda takviyesi yapılır. Ancak ilk bir hafta 10 gün yağ bağlamasın diye çok gıda verilmez (K.K[3]).

Yörede köpeklerin doğum yapmasına *"gunnamak"* adı verilir (K.K[20,22,24,28,31,41]). 10 aylık iken dişiden yavru almaya da başlanabilir ama ilk doğumdaki yavru iyi olmamakta, ikinci ve üçüncü doğumlardaki yavrular daha sağlıklı ve iri yapılı olmaktadır. Yaz mevsiminde doğan enikler güneş ışığını daha fazla aldıkları için kış eniklerinden daha iri olmaktadırlar (K.K[10,13,20]). Doğum sonrası dişi köpek yavrularını kıskanır ve enikleri ezebilir. Bu sebeple yavru köpekler kapalı alana alınır. Lohusayken dişi Malaklıya soğuk su içirilmez, ılık su ya da çiğ suyu içirilir (K.K[20]). Dişi köpekler yavruladıktan sonra

Şekil 6. El yapımı dövme (kırma) holta

Şekil 7. Bellik takılı bir Aksaray Malaklısı

tekrar dört-beş ay sonra kızana gelirler (K.K[41]). Dişi malaklılarda bazı zamanlar hayvana *"yel girer"*, karnı şişer ama yavrulama günü geldiğinde hiçbir şey yoktur buna *"yel gunnadı"* (yalancı gebelik) adı verilir (K.K[3,10,14,16,42,43]).

İnanışlar

Yörede, Aksaray Malaklılarına diğer hayvanlardan daha çok nazar değdiğine inanılmaktadır (K.K[5,15]). Malaklıları nazara karşı korumak için köpeklerin boynuna mavi boncuk ve iğde dalı takılır, Ayet el kürsü, Felak ve Nas sureleri okunur, muska yazılır, köpeğin kaldığı mekân/kulübe girişine köpek kafatası, at nalı veya üzerlik otu *(Peganum harmala L.)* asılır (K.K[2,6,22,44-50]).

Köpeklerin ezan okunurken ulumalarının nedeninin şeytanları, cinleri veya Azrail'i gördüğünden dolayı olduğuna inanılır (K.K[16,22]).

Tartışma

Irk standartlarını belirlemeye yönelik yapılan çalışmalarda; genel görünüş, mizaç, baş ve iskelet yapısı, gözler, kulaklar, ağız, boyun, ön ve arka bacaklar, vücut, ayaklar, kuyruk, be-

deni örten kıl örtüsü, renk, beden ölçüleri ve kusurları gibi çeşitli özelliklere dikkat etmek ve bu özellikleri iyi belirlemek gereklidir (Özbeyaz 1994). Yapılan saha çalışmalarında Aksaray Malaklısı genotipinde başta siyah maske (karabaşlılık), boz rengin tonlarında vücut rengi, büyük baş, sarkık dudaklar, kısa kıllar ve fazla kıvrık olmayan kuyruk yer almaktadır. Malaklı köpeklerinin canlı ağırlık, baş ve beden ölçülerine ait değerlerinin Kangal, Akbaş ve Kars köpek ırkları üzerinde yapılan araştırmalarda (Tablo 1) elde edilen değerlerden genellikle daha yüksek olduğu ve bu köpeklerden daha iri yapılı köpekler olduğu bildirilmektedir (Atasoy ve ark 2011, 2014). Bununla beraber, genetik analizler sonucu bu köpeklerin Kangal, Akbaş ve Kars çoban köpeklerinden genetik benzerlik bakımından ayrı bir grup oluşturduğu ve farklı bir ırk olabileceği belirlenmiştir. Bu bağlamda, Aksaray Malaklı köpeğinin ırk olarak tescil edilmesi durumunda morfolojik ve genetik olarak benzerlik gösteren gruptan elde edilen morfolojik özellikler ırkın standartlarını belirleyebilecektir. (Atasoy ve ark 2011). Çalışmada, malaklı köpeklerinin genel ırk özellikleri olarak büyük başlı, siyah maskeli, geniş alınlı ve gövdeli, sarkık dudaklı, büyük kulaklı, kısa kıllı ve fazla kıvrık olmayan kuyruklara sahip olduğu belirlendi. Bu doğrultuda alan araştırmasında Aksaray Malaklı köpekleri ile ilgili elde edilen morfolojik ırk özelliklerinin bilimsel çalışmalarda (Atasoy ve ark 2011, 2014) ulaşılan ırk standartlarıyla örtüştüğü ve bu ırkın standartlarının belirlenmesine katkı sağlayabileceği ileri sürülebilir.

Türkiye'de 5199 sayılı *"Hayvanları Koruma Kanunu"*nun 8. Maddesine göre, ev ve süs hayvanlarının dış görünüşünü değiştirmeye yönelik veya tedavi edici olmayan amaçlarla kulak kesilmesine yönelik cerrahi müdahalelerin yapılması yasaktır (Resmi Gazete 2004). Gemlik bölgesinde, 1998-2002 yılları arasında gerçekleştirilen bir araştırmada, değişik ırk ve yaştaki köpeklerde en çok görülen cerrahi hastalıklar arasında kulak kesiği yaralarının yer aldığı belirtilmektedir (Sağlıyan ve Han 2003). Yılmaz (2008), kulak kepçesinin görevinin köpeğin kulağına girebilecek toz, toprak, pislik gibi yabancı maddeler, sinek, sivrisinek gibi haşeratlar ile rüzgâr, kar ve yağmur suyu gibi tabii olaylardan kulağın zarını korumak olduğunu ve uzun kulaklı köpek ırklarının (kangal) vazifesini gayet iyi yaptığını; Sinmez ve Yaşar (2013) ile Sinmez ve ark (2017), köpeklerde estetik ve geleneksel amaçlarla uygulanan kulak kesme işleminin ağrı, acı veya yaralanmalara yol açarak hayvan sağlığı ve refahını olumsuz etkilediğini bildirmektedirler. Çalışmada, malaklı yavrularını sinek invazyonundan korumak, kurt tehdidine karşı daha hassas ses işitmesi ve vahşi görünüm kazandırmak için kulaklarının kesildiği belirlenmiş olup, bu uygulamaların yukarıdaki literatür bilgilerine göre mevzuat, hayvan sağlığı ve refahına uygun olmadığı ve bu konuda yetiştiricilerin bilinçlendirilmesinin gerekli ve önemli olduğu açıkça ifade edilebilir.

Köpeklerin karanlık bir yerde tutulmasından dolayı meydana gelen güneş ışığı eksikliği hayvanların hormonal dengesini, sağlığını ve psikolojisini etkilemekte (Yılmaz 2008), devamlı bağlı tutulan veya dar bir mekânda kalan köpeklerin kişiliği zarar görmektedir (Kartay 2007). Kapalı ve gezinti alanları yetersiz olan barınak sistemlerinde barındırılan Kangal ve Akbaş köpeklerinde kızgınlık oranlarının azaldığı, siklus süresinin uzadığı ve buna bağlı olarak döl veriminde düşüş olduğu tespit edilmiştir (Tepeli 2008). Araştırmada, davara gidecek Malaklı yavrularının saldırgan-hırçın yetişmesi amacıyla karanlık bir yerde yaklaşık bir yıl süreye yakın kapalı tutulduğu tespit edildi. Bu uygulamanın, yukarıdaki literatür bilgilerine dayanarak Malaklıların fiziki ve psikolojik geli-

Tablo 1: Türk çoban köpeklerinde canlı ağırlık ve bazı beden ölçülerine ait istatistiki değerler.

Köpeğin ırkı	CA (kg)	CY (cm)	SY (cm)	BeU (cm)	GD (cm)	GÇ (cm)	BaU (cm)	YU (cm)	AÇ (cm)
Kangal									
Erdoğan ve ark (2012)		76,20	76,26	69,19	33,46	94,01			
Yılmaz ve Ertuğrul (2015)	50,5±0,83	76,8±0,5	76,1±0,5	67,3±0,63					
Tepeli ve Çetin (2003)							28,36	11,81	28,83
Akbaş									
Erdoğan ve ark (2012)		68,11	68,77	61,97	28,66	80,96			
Yılmaz ve Ertuğrul (2015)	44,9±0,80	75,3±0,59	74.2±0,64	81,8±1,00	32,6±0,33	86,5±0,81			
Tepeli ve Çetin (2003)							27,90	11,84	25,33
Kars									
Erdoğan ve ark (2012)		66,99	68,05	63,28	27,90	78,52	30,39	13,16	
Malaklı									
Atasoy ve ark (2014)	59,96±0,83	77,00±0,32	77,20±0,35	81,75±0,49	33,00±0,35	88,48±0,62	32,45±0,16	12,36±0,08	31,51±0,20

CY: Cidago Yüksekliği, SY: Sağrı Yüksekliği, BeU: Beden Uzunluğu, GD: Göğüs Derinliği, GÇ: Göğüs Çevresi, BaU: Baş Uzunluğu, YU: Yüz Uzunluğu, AÇ: Ağız Çevresi.

şimlerini ters yönde etkileyebileceği ve döl veriminde düşüşe yol açabileceği söylenebilir.

Genel olarak arka ayak iç ve dış yan kısımlarında, zaman zaman da ön ayaklarda görülebilen polidaktili (işlevsel olmayan fazla parmak) ırk için gerekli olmadığı gibi, köpekler için çeşitli problemler yaratabilmektedir (Oğrak ve Akbulut 2005). Çalışmada, *"soya", "mahmuz"* olarak adlandırılan beşinci ayak parmaklarına sahip Malaklıların sürü köpeği ve damızlık seçiminde daha değerli kabul edildiği ve saf ırk özelliklerinden biri olduğu belirlendi. Literatür bilgisinden hareketle, bu parmakların genetik bir anomali ve damızlık seçiminde değersiz bir kriter olduğu söylenebilir. Bu örnek ışığında, yanlış bilinen ırk özelliklerinin sonraki nesillerde görülmesini engellemek ve Malaklı gen havuzunun korunması için yetiştiricilerin bilinçlendirilmesinin ve ilgili tedbirlerin alınmasının gerekli olduğu ileri sürülebilir.

Boratav (1994), Türkçede bakış anlamına gelen nazar kelimesinin, bakışlarında zararlı güç bulunan bazı insanların bu özellikleriyle bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla canlı üzerinde hastalık, sakatlık, hatta ölüm gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi olarak açıklanacağını; Pürlü (2002), bakışa karşı yansıtıcı özelliği olan hayvan kafatasının, nazar boncuğu ve gözü andıran üzerlik otunun bakışların etkisini zararsız hale getiren başlıca vasıtalar olduğunu belirtmektedir. Ergun (2004), Türkler arasında iğdenin nazara karşı koruyucu bir kalkan özelliği göstermesinin dikenli bir ağaç olması dolayısıyla şeytanın ve kötü ruhların dikenli iğdeye yaklaşamadıklarını; Erkin (2013), muska yapma, kan akıtma, tütsü yakma gibi büyücülük adetlerinin şaman inancından kaynaklandığını; Boratav (2000), Anadolu'da sihir sistemine dayanan şamanlığın, hâkim inanç olan İslamiyet'in bir ögesiymiş gibi varlığını sürdürdüğünü bildirmektedirler. Türkiye'de halk veteriner hekimliği alanında yapılmış çalışmalardan; Orta Anadolu Bölümü'nde köpek beslenen eve melek girmeyeceğine (Sinmez 2011); Aşağı Fırat Havzası'nda ulumanın, köpeklerin Azrail'i gördüğü ve bu nedenle birinin öleceği manasına geldiğine (Yüksel 2012); Konya Bölümünde, köpeğin ezan okunurken ulumasının rızık istediği anlamı verdiğine (Yaşar ve ark 2013) inanılmaktadır.

Çalışmada, köpek hastalıklarının bir kısmının nazar değmesinden ileri geldiği ve nazardan korumak için köpeklerin boynuna mavi boncuk ve iğde dalı takıldığı, bazı sureler okunduğu, muska yazıldığı, köpeğin kaldığı mekân/kulübe girişine köpek kafatası, at nalı veya üzerlik otu asıldığı belirlendi. Yukarıdaki literatür bilgilerle aynı eksende Aksaray ili folklorunda yer alan nazara karşı dini ve büyüsel tedavi yöntemlerinin kaynağını Orta Asya şaman inancından alarak bugünlere kadar geldiği söylenebilir. Ayrıca, Anadolu insanının sosyo-kültürel ve ekonomik hayatında son derece önemli bir yere sahip olan hayvanlar etrafında oluşan birçok inanç ve uygulamanın da varlığını devam ettirdiği söylenebilir.

Birçok kültürel miras, küreselleşmeyle birlikte kültür tek tipleşmesi, savaş, turizm, sanayileşme, kırsal göç, toplu göç ve doğa dengesinin bozulması gibi nedenlerle yok olma tehlikesi altındadır (Oğuz 2013). Bu tehlikeye karşı, UNESCO tarafından halkbilimi, etnoloji ve antropoloji disiplinlerinin ilgilendiği *"gelenek"* alanındaki kültürün korunması amacıyla *"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"* 17 Ekim 2003 tarihinde Paris'te kabul edilmiştir. Bu çalışmayla birlikte, Aksaray Malaklısı ile ilgili folklorik verilerin, Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'nde belirtilen *"Halk Bilimi Kadroları* arasında görülen *Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar"* bölümündeki *"Halk baytarlığı ve zoolojisi"*ne (Oğuz 2013) konu ve materyal desteği olabilecek nitelikte, yaşayan geleneksel kültür mirası olarak değerlendirilmesi ve eğitim programlarında yer alarak gelecek kuşaklara aktarılması önerilebilir.

Kangal Türk Çoban köpeği Türk Standartları Enstitüsü tarafından 18.03.1997'de TS 12172 no ile tescil edilmiştir (Türk Standartları Enstitüsü 1997). Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 22 Nisan 2006 tarihli 26147 sayılı Resmi gazetede yayımlanan 2006/16 No'lu *"Yerli Hayvan Irk ve Hatlarının Tescili Hakkında 2004/39 No'lu Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ"* ile tescillenmiştir (Resmi Gazete 2006a). Akbaş Türk Çoban köpeği Türk Standartları Enstitüsü tarafından 27.11.2002'de TS 12891 No ile tescil edilmiştir. Ayrıca, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 09 Temmuz 2006 tarihli 26223 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2006/32 No'lu *"Yerli Hayvan Irk ve Hatlarının Tescili Hakkında 2004/39 No'lu Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ"* ile tescillenmiştir (Türk Standartları Enstitüsü 2002, Resmi Gazete 2006b). Kars Türk çoban köpeği Türk Standartları Enstitüsü tarafından 27.11.2002'de TS 12892 No ile tescil edilmesine rağmen, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Evcil Hayvan Tescil Komitesi tarafından henüz tescillenmemiştir (Türk Standartları Enstitüsü 2002, Yılmaz ve ark 2012). Aksaray Malaklısı ise Türk Standartları Enstitüsü, Evcil Hayvan Tescil Komitesi ve ilgili benzer kurumlar tarafından henüz tescillenmemiştir. Bu bağlamda, başta üniversiteler, resmi makamlar (valilik, kaymakamlık) ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği ile Aksaray Malaklısının yerli bir ırk olarak tescil edilmesi için gerekli çalışmalar başlatılmalıdır.

Öneriler

Türkiye ve birçok batı köpek kulüplerine göre, Kangal, Akbaş ve diğer çoban köpekleri ayrı bir ırk olarak tanınmasına rağmen, *"Uluslararası Kinoloji Federasyonu"* (Fédération Cynologique Internationale-FCI), Türkiye'deki bütün çoban köpeklerini *"Anadolu Çoban Köpeği"* olarak kabul etmiş ve 331 numaralı ırk olarak tescil etmiştir (FCI 1989; Altunok ve ark 2005). Türkiye'de Malaklı köpeklerinin morfolojik ve genetik özellikleri ile ilgili sadece bir çalışma yapılmış olup, bugüne kadar Aksaray Malaklısı ile ilgili uluslararası boyutta herhangi bir ırk standardı bulunmamaktadır. FCI kayıtla-

rında da bu ırk ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamakla birlikte (Atasoy ve ark 2014), Aksaray Malaklısının ırk olarak tescil edilmesi için *"Köpek Irkları ve Kinoloji Federasyonu"* tarafından çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Çalışmaların tamamlanarak başvuruların yapılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda, Aksaray Malaklısı ile ilgili elde edilen morfolojik özelliklerin ırkın standartlarının belirlenmesine katkı sağlayacak nitelikte olduğu ileri sürülebilir.

Sonuç olarak, elde edilen folklorik bilgilerin Türk kültür envanterinde kayıt altına alınmasıyla, bu ırkın daha yakından tanınması ve neslinin korunmasına katkı sağlanacağı söylenebilir

Teşekkür

Bu çalışma, *"Aksaray İli Folklorunda Aksaray Malaklısı Üzerine Araştırma"* başlıklı, Aksaray Üniversitesi BAP Koordinatörlüğü tarafından desteklenen 2015-091 numaralı Bilimsel Araştırma Projesinden yararlanılarak hazırlandı. Bu çalışmanın özeti 25-27 Mayıs 2016 tarihinde Bursa'da düzenlenen V. Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunuldu ve özet kitabı sayfa 59'da basıldı.

Kaynaklar

Aksaray Kültür ve Turizm Rehberi, 2012. On bin yıllık kültür ve tarih şehri Aksaray kültür ve turizm rehberi, Aksaray, Türkiye.

Aksaray Valiliği, 2000. On bin yıllık kültür şehri Aksaray, Aksaray, Türkiye.

Altunok V, Koban E, Chikhi L, Schaffer A, Pedersen NC, Nizamlioğlu M, Togan, 2005. Genetic evidence for the distinctness of kangal dogs. Bull Vet Inst Pulawy, 49, 249-254.

Artun E, 1997. Günümüzde Adana aşıklık geleneği ve Aşık Feymani, 5. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Cilt1, pp. 41-52, Ankara, Türkiye.

Atasoy F, Erdoğan M, Yüceer B, Özarslan B, Kocakaya A, 2011. Türk Mastifi morfolojik ve genetik özelliklerinin belirlenmesi ve bu köpeğin tanıtılması, Broşür 1. Baskı, Medisan Yayınevi Ltd Şti, Ankara, Türkiye.

Atasoy F, Erdoğan M, Özarslan B, Yüceer B, Kocakaya A, Akçapınar H, 2014. Malaklı Karabaş köpeklerde bazı morfolojik ve genetik özellikler. Ankara Univ Vet Fak Derg, 61, 125-132.

Boratav PN, 1994. Türk Halkbilimi II. 100 soruda Türk Folkloru (inanışlar, töre ve törenler, oyunlar), Gerçek Yayınevi, 3. Baskı İstanbul, Türkiye, pp; 56-208.

Boratav PN, 2000. Halk Edebiyatı Dersleri, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, Türkiye.

Erdoğan M, Tepeli C, Özbeyaz C, Akbulut MD, Uğuz C, 2012. Comparison of some morphological characteristics of native Turkish dog breeds. Eurasian J Vet Sci, 28(2), 106-110.

Ergun P, 2004. Türk kültüründe ağaç kültü, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, Türkiye.

Erkin A, 2013. Uygur Türklerinde büyücülük. Bilim ve Kültür-Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi, 2, 174-185.

Fédération Cynologique Internationale (FCI), 1989. Anatolian shepherd dog, In: Federation Cynologique Internationale, THUIN, Belgium.

Günay U, 1999. Osmanlı İmparatorluğu ve Türk halk kültürü, Osmanlı Kültür ve Sanat, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 9, p. 24.

Kahya E, 2013. On bin yıllık tarihi kent Aksaray, Ed: İsmail Yıldız,Yeni Aksaray Basın Yayın, Aksaray, Türkiye.

Kartay D, 2007. Türk Çoban Köpeği Kangal, İlya İzmir Yayınevi, 4. Baskı İzmir, Türkiye.

Oğrak YZ, Akbulut G, 2005. Kangal köpeklerinin doğal ortam özelliklerinin belirlenmesi, (Ed; Yusuf Ziya Oğrak), II. Uluslararası Kangal Köpeği Sempozyumu, Sivas, Türkiye, p; 62.

Oğuz MÖ, 2013. Somut olmayan kültürel miras nedir? Geleneksel Yayıncılık, Ankara, Türkiye.

Önder S, Akbulut ÇD, 2011. Kentsel açık-yeşil alanlarda kullanılan bitki materyalinin değerlendirilmesi: Aksaray Kenti Örneği. Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 25(2), 93-100.

Özbeyaz C, 1994. Kangal köpeklerinde bazı morfolojik özellikler. Lalahan Hay Araşt Enst Derg, 34(1-2), 38-46.

Pürlü K, 2002. Sivas'ta İlbeyli Türkmenleri, Sivas Belediyesi Kültür Yayınları, II. Cilt, Sivas, Türkiye, pp; 932-934.

Resmi Gazete, 2004. Hayvanları Koruma Kanunu. Tarih: 01.07.2004, Sayı: 25509.

Resmi Gazete, 2006a. Yerli Hayvan Irk ve Hatlarının Tescili Hakkında 2004/39 No'lu Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2006/16). Tarih: 22.04.2006, Sayı: 26147.

Resmi Gazete, 2006b. Yerli Hayvan Irk ve Hatlarının Tescili Hakkında 2004/39 No'lu Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2006/32). Tarih: 09.07.2006, Sayı 26223.

Sağlıyan A, Han MC, 2003. 1998-2002 yılları arasında Gemlik ve bölgesinde köpeklerde karşılaşılan cerrahi hastalıkların toplu bir değerlendirilmesi. Doğu Anadolu Böl Araş. Derg. 4, 88-90.

Sinmez ÇÇ, Yiğit A, Gökhan A, 2017. Tail docking and ear cropping in dogs: A short review of laws and welfare aspects in the Europe and Turkey. Italian Journal of Animal Science, 16(3), 431-437.

Sinmez ÇÇ, 2013. Sivas Yöresinde Folklorik Veteriner Hekimliği ve Hayvancılık Üzerine Araştırma, BAP Araştırma Projesi, CÜ BAP Koordinatörlüğü V-006, Sivas.

Sinmez ÇÇ, Yaşar A, 2013. Sivas folklorunda kangal çoban köpeği. Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks, 5, 2, 193-214.

Sinmez ÇÇ, Yiğit A, Gökhan A, 2017. Tail docking and ear cropping in dogs: A short review of laws and welfare aspects in the Europe and Turkey. Italian Journal of Animal Science, 1-7.

Tepeli C, Çetin O, 2003. Kangal ve Akbaş ırkı Türk çoban köpeklerinin baş ölçüleri üzerine bir araştırma. Vet. Bil. Derg.19 (1-2), 17-20.

Tepeli C, 2008. Farklı barındırma şartlarında yetiştirilen kangal ve akbaş köpeklerinde bazı döl verimi özellikleri. Vet. Bil. Derg., 24 (1), 53-58.

Türk Standartları Enstitüsü, 1997. Damızlık hayvanlar-Kangal köpeği. TS No:12172. Erişim adresi: https://intweb.tse.org.tr/Standard/Standard/Standard.aspx?. Erişim tarihi: 12.01.2017.

Türk Standartları Enstitüsü, 2002. Damızlık hayvanlar-Akbaş Türk çoban köpeği. TS No: 12891. Erişim adresi: https://intweb.tse.org.tr/Standard/Standard/Standard.aspx?. Erişim tarihi: 12.01.2017.

Yaşar A, Sinmez ÇÇ, Aslım G, 2013. İç Anadolu Bölgesi Konya Bölümünde (Aksaray, Karaman ve Konya) folklorik veteriner hekimliği ve hayvancılık üzerine araştırma. 1120428 No'lu TÜBİAK-TOVAG projesi, Konya.

Yıldırım A, Şimşek H, 2008. Sosyal bilimlerde nitel araştırma teknikleri, Seçkin Yayınevi, Ankara, Türkiye.

Yılmaz O, 2008. Kangal (Karabaş) Türk Çoban Köpeği, (Ed. Prof. Dr. Mehmet Ertuğrul), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, Türkiye, pp. 5-190.

Yılmaz O, Ertuğrul M, 2012. Determination of Akbash shepherd dog raised in Turkey. Bitlis Eren University Journal of Science and Technology. 2012; 2: 6-9.

Yılmaz O, Ertuğrul M, Wilson RT, 2012. The domestic livestock resources of Turkey: Breed descriptions and status of guard and hunting dogs, Paper presented at the 63rd Annual Meeting of the European Association for Animal Production, 27-31 August 2012 BratislavaSlovakia. http://www.eaap.org/Previous_Annual_Meetings/2012Bratislava/Papers/Published/10b_Yilmaz.pdf.

Yılmaz O, 2013. Türk kangal (karabaş) çoban köpeği ile tarihe nostaljik bir yolculuk. Türk Dünyası Tarih Derg. 53(315), 45-52.

Yılmaz O, Ertuğrul M, 2015. Turkish Kangal (Karabash) shepherd dogs raised in Europe. Canadian Journal of Pure and Applied Sciences, 9(1), 3393-3397.

Yüksel E, 2012. Aşağı Fırat Havzasında veteriner hekimliği folkloru üzerine araştırmalar, FÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ.

EK-A: Kaynak Kişi (K.K.) Listesi

	Adı-Soyadı	Görüşülen Yer	Görüşme Tarihi	Mesleği	Doğum Tarihi
K.K. 1	Muammer Tıpırdamaz	Merkez	26.11.2015	Esnaf	1956
K.K. 2	Salim Koçer	Merkez – Yeşiltepe	14.04.2016	Esnaf	1982
K.K. 3	Ahmet Emekli	Merkez	26.11.2015	İşçi	1980
K.K. 4	Yasin Altın	Merkez – Yeşilova Kasabası	05.04.2016	Çiftçi	1983
K.K. 5	Tahir Koç	Merkez – Topakkaya Kasabası	14.04.2016	Çiftçi	1951
K.K. 6	Cengiz Yıldırım	Merkez	11.12.2015	Muhasebeci	1968
K.K. 7	Haceli Koçer	Merkez - Yeşiltepe	14.04.2016	Çiftçi	1958
K.K. 8	Mahmut Kürkçü	Merkez – Yeşilova Kasabası	05.04.2016	Çiftçi	1986
K.K. 9	Ramazan Acar	Merkez – Yenikent Kasabası	17.05.2016	Hayvancılık	1979
K.K. 10	Tamer Çağlak	Merkez	01.06.2016	Hizmetli	1974
K.K. 11	Sami Şahin	Merkez	02.06.2016	Esnaf	1987
K.K. 12	Şahin Adak	Merkez – Yeşilova Kasabası	05.04.2016	Çoban	1989
K.K. 13	Recep Çelik	Merkez – Yeşilova Kasabası	24.12.2015	Çiftçi	1978
K.K. 14	Memiş Er	Merkez	17.05.2016	Esnaf	1952
K.K. 15	Yılmaz Dağdaş	Merkez – Sağlık Kasabası	20.04.2016	Çiftçi (Muhtar)	1963
K.K. 16	Mevlüt Çakmak	Merkez	17.05.2016	Öğrenci	1989
K.K. 17	Mustafa Pekaydın	Merkez	10.05.2016	Memur	1965
K.K. 18	Mustafa Beydilli	Merkez – Boyacı köyü	08.04.2016	Çoban	1972
K.K. 19	Bayram Karaoğlan	Merkez – Yeşilova Kasabası	05.04.2016	Memur	1992
K.K. 20	İsmail Dağdaş	Merkez – Sağlık Kasabası	12.12.2015	Çoban	1966
K.K. 21	Nevzat Tunçbeden	Merkez	17.05.2016	Esnaf	1985
K.K. 22	Halil İbrahim Mercan	Merkez – Suüstü Çeltek Kasabası	12.04.2016	Çoban	1947
K.K. 23	Mehmet İçli	Merkez – Helvadere Kasabası	13.04.2016	Çoban	1945

EK-A: Kaynak Kişi (K.K.) Listesi

	Adı-Soyadı	Görüşülen Yer	Görüşme Tarihi	Mesleği	Doğum Tarihi
K.K. 24	Ali Candan	Merkez – Helvadere Kasabası	13.04.2016	Çiftçi	1986
K.K. 25	Fevzi Koçak	Merkez – Helvadere Kasabası	13.04.2016	Çiftçi	1934
K.K. 26	Çapar Koçer	Merkez – Yeşiltepe	14.04.2016	İşçi	1959
K.K. 27	İbrahim Aslan	Merkez – Yeşiltepe	14.04.2016	Çoban	1976
K.K. 28	Kemal Karadağ	Merkez – Yeşilova Kasabası	05.04.2016	Çiftçi	1932
K.K. 29	Ömer Kara	Merkez – Suüstü Çeltek Kasabası	12.04.2016	İşçi	1978
K.K. 30	Nevzat İnceöz	Merkez	01.06.2016	Çiftçi	1952
K.K. 31	Cafer Suvarıcı	Merkez	02.06.2016	Çiftçi	1985
K.K. 32	Hanifi Aydın	Merkez – Suüstü Çeltek Kasabası	12.04.2016	Kasap	1982
K.K. 33	Alibaba Tunçbeden	Merkez	01.06.2016	Serbest meslek	1963
K.K. 34	Ramazan Tanşi	Merkez – Suüstü Çeltek Kasabası	12.04.2016	Çoban	1936
K.K. 35	Hüseyin Yeşildağ	Merkez – Suüstü Çeltek Kasabası	12.04.2016	Çiftçi	1989
K.K. 36	Durmuş Yürekli	Merkez	02.06.2016	Serbest meslek	1971
K.K. 37	Seyfettin Mutlu	Merkez	01.06.2016	Çiftçi	1972
K.K. 38	Zeki Demir	Merkez – Akhisar Köyü	11.05.2016	Esnaf	1977
K.K. 39	Hasan Çetin	Merkez – Suüstü Çeltek Kasabası	12.04.2016	Esnaf	1963
K.K. 40	Hami Ünlü	Merkez – Boyalı Köyü	08.04.2016	Mühendis	1962
K.K. 41	Halil İbrahim Mutan	Merkez – Topakkaya Kasabası	19.04.2016	Çoban	1964
K.K. 42	Musa Mercan	Merkez	17.05.2016	Çoban	1941
K.K. 43	Mahmut Teke	Merkez	10.05.2016	Çoban	1974
K.K. 44	Mesut Sarıkaya	Merkez	01.06.2016	Emekli	1966
K.K. 45	Hüseyin Mercan	Merkez – Sağlık Kasabası	12.12.2015	Çiftçi	1948
K.K. 46	Hasan Çiftçi	Merkez – Karaören Köyü	11.05.2016	Çiftçi	1986
K.K. 47	Muammer Kara	Merkez – Suüstü Çeltek Kasabası	12.04.2016	Çoban	1944
K.K. 48	Yunus Karan	Merkez – Yeşilova Kasabası	24.12.2015	Çiftçi	1953
K.K. 49	Mehmet Yerli	Merkez – Akhisar Köyü	11.05.2016	Esnaf	1979
K.K. 50	Talip Sak	Merkez – Yeşilova Kasabası	05.04.2016	Çoban	1972